

Міжнародний гуманітарний університет
Інститут права, економіка та міжнародних відносин
Кафедра державно-правових дисциплін

ЗАТВЕРДЖЕНО
Ректор
Міжнародного гуманітарного
університету
доц. Ромовенко К.В.
2020 р.

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Історія держави та права України

Рівень вищої освіти

Ступінь вищої освіти

Спеціальність

Освітня програма

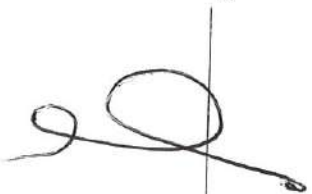
початковий рівень (короткий цикл)
(назва рівня вищої освіти)
МОЛОДШИЙ БАКАЛАВР
(назва ступеня вищої освіти)
293 «Міжнародне право»
(код та найменування спеціальності)
«Міжнародне право»
(найменування освітньої програми)

Викладач	к.ю.н., доцент Атаманова Н.В.
Профайл викладача	https://us04web.zoom.us/j/4693808467?pwd=RW1lZkklWlwwQzlxXG5xWjJOUYkLvc0T09
Контактний телефон	097-273-21-40
E-mail:	kafedrat@gmail.com
Сторінка курсу у Moodle	https://moodle.mgu.edu.ua/course/view.php?id=59
Консультації	Очні – кожну п'ятницю у кабінеті 610 р 14-00 по 15-30. Онлайн-консультації – вібер, zoom – за замовленням студентів.

Силабус розглянуто та прийнято на засіданні кафедри державно-правових дисциплін

Протокол № 1 від серпня 2020 р.

Завідувач кафедри державно-правових дисциплін

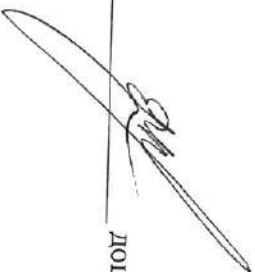
проф. Крижановський А. Ф.

Гарант освітньої програми

доц. Андрейченко С. С.

Начальник навчального відділу

доц. Райчева Л. І.

Проректор з науково-педагогічної роботи

проф. Гончарук А. Г.

1. Анотація до курсу

Історія держави і права України – це система достовірних та узагальнених знань про минулі державні та правові феномени, закономірності та особливості її виникнення та розвитку.

На відміну від загальної історичної науки вона досліджує не усі суспільні явища минулого, а лише державні та правові. У процесі дослідження минулих років історія держави і права не тільки встановлює та узагальнює факти, але й виводить з них закономірності розвитку держави і державності, права та правового життя, виявляє їхню специфіку у порівнянні з загальними соціально-історичними закономірностями.

У межах навчального курсу «Історія держави і права України» студенти перш за все, вивчатимуть юридичні факти та явища минулого, розквіт і занепад державних і правових систем та інститутів.

Слід зазначити, що фундаментальна для юриспруденції дисципліна «Історія держави і права України» охоплює розвиток усіх галузей права, всі аспекти еволюції держави, її механізм, форму державної єдності та ін. Фактично даний курс є своєрідним вступом до спеціальних юридичних дисциплін, таких як: конституційне, цивільне, трудове, кримінальне, процесуальне право та ін.

2. Мета та цілі курсу

Метою викладання навчальної дисципліни «Історія держави та права України» є вивчення виникнення, розвитку і зміни типів та форм держави і права, а також державних органів і правових інститутів народів, що населяли і населяють територію України, ознайомлення студента з колом історико-правових фактів, з юридичною термінологією і традиціями; аналіз основних правових інститутів, кодифікацій і правових актів вітчизняної історії; структури влади і політичної діяльності.

Мета дисципліни також полягає у формуванні широкого загальнокультурного світогляду, професійної правосвідомості та правової культури майбутнього юриста, а також у виховуванні патріотизму та поваги до своєї Батьківщини, вмінні аналізувати історико-правові документи тощо. Її призначення полягає не лише у тому що би задовольнити потреби студента, а й виховати у них дух національної свідомості.

Головними **цілями** навчальної дисципліни є формування у студентів розуміння основ і змісту розвитку державно-правових інститутів в контексті головних історичних подій, які були на українських землях, для удосконалення їх наукової підготовки та професійної діяльності.

3. Формат курсу

В межах курсу проводитимуться читання лекцій з історії держави і права України, починаючи з періоду Київської Русі і закінчуючи Новітнім періодом.

На практичних заняттях студенти демонструють рівень знань з визначеної теми, ведуть діалоги та полеміку, а також готують індивідуальні завдання за окремими питаннями, що цікавлять їх найбільше, виступаючи з відповідними доповідями, а також приймають участь в обговоренні усіх тем курсу.

4. Компетентності та програмні результати навчання

У процесі реалізації програми дисципліни Історія держави і права України формується наступні компетентності із передбачених освітньою програмою: **Інтегральна компетентність**

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів відповідної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК 1. Здатність до розуміння причинно-наслідкових зв'язків й уміння їх використовувати у професійній діяльності.
 ЗК 2. Здатність до аналітичних та управлінських здібностей.
 ЗК 5. Здатність пропонувати та обґрунтовувати власну позицію.
 ЗК 6. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел за допомогою використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК 11. Здатність репрезентувати результати власної наукової та професійної діяльності та аргументовано їх обстоювати

Спеціальні (фахові) компетентності

ФК 1. Знання історичних та політичних процесів розвитку держави, права, окремих правових систем, системи міжнародних відносин.
 ФК 4. Розуміння способів захисту національних інтересів власної держави за допомогою міжнародно-правових інструментів.

Навчальна дисципліна «Історія держави та права України» забезпечує досягнення програмних результатів навчання (РН), передбачених освітньою програмою:

РН 1. Демонструвати знання у сфері теоретико-історичних, галузевих, міждисциплінарних та прикладних юридичних наук.
 РН 12. Демонструвати здатність до подальшого навчання.
 РН 17. Збирати, обробляти й упорядковувати інформацію щодо стану міжнародних відносин, зовнішньої політики України.

5. Обсяг курсу

Загалом	Вид заняття (денне відділення / заочне відділення)		
	ЕКТС	годин	Лекційні заняття
4	120	24 / 8	24 / 6
			Практичні заняття
			Самостійна робота
			72 / 104

6. Ознаки курсу

Рік викладання	семестр	Курс. (рік навчання)	Обов'язкова / вибіркова
2021	2	1	вибіркова

7. Технічне й програмне забезпечення /об'єднання

Студенти отримують теми та питання курсу, основну і додаткову літературу, рекомендації, завдання та оцінки за їх виконання як традиційним шляхом, так і з використанням університетської платформи онлайн навчання на базі Moodle. Крім того, практичні навички у комп'ютерними класами та бібліотекою.

8. Політика курсу

У процесі викладання навчальної дисципліни застосовуються інтерактивні методи навчання, відбувається активне долучення студентів до обговорення кожного з питань курсу, що сприяє оволодінню ними умінь, навичок та методів щодо особливостей підготовки, організації, принципів та методів пошуку, написання, оформлення та захисту кваліфікаційних випускних робіт.

На практичних заняттях можуть використовуватись різні форми та методи контролю знань студентів: доповіді, експрес-опитування, доповнення відповіді, вільна дискусія, співбесіда, обговорення рефератних повідомлень, індивідуальні завдання та інші. Рівень знань, підготовленості, ерудиції, активності студентів на семінарах оцінюється викладачем самостійно.

Підсумковою формою контролю знань є іспит.

9. Схеми курсу

№ №	Тема, план, короткі тези	Форма діяльності (заняття) / Формат	Матеріали	Література, інформаційні ресурси	Завдання	Кількість годин	
						денне	заочне
1	<p>Тема 1. Предмет і завдання курсу "Історія держави і права України". Держава і право Київської Русі.</p> <p>1. Предмет курсу та його завдання. Значення курсу на сучасному етапі державного розвитку України.</p> <p>2. Характеристика державного ладу Київської Русі. Вищі органи влади та управління Київської Русі. Суспільний устрій.</p> <p>3. Адміністративно-фінансова реформа княгині Ольги. Реформи Володимир Великого.</p> <p>4. Пам'ятники права Київської Русі: звичаї, угоди Русі з Візантією, Церковне право, князівське законодавство, «Руська Правда».</p> <p>5. Характеристика права. Поняття «злочин» і його різновиди, система покарань.</p>	Лекція	Текст лекції, наукова література, інформаційні ресурси	1-6; 7; 10	Опрацювати рекомендовану літературу	2 акад. год.	-
2	<p>Тема 2. Феодальна роздробленість та процес утворення Галицько-Волинського князівства</p> <p>1. Характеристика суспільного та державного ладу Київської Русі.</p> <p>2. Джерела права Київської Русі: звичаєве право, договори Руська Правда – письмовий звід законів Київської Русі.</p> <p>3. Причини та наслідки феодальної роздробленості Київської Русі.</p> <p>4. Органи влади та управління Галицько-Волинської держави.</p> <p>5. Джерела права Галицько-Волинського князівства</p>	Лекція	Текст лекції, наукова література, інформаційні ресурси	1-6; 7; 10	Опрацювати рекомендовану літературу	2 акад. год.	-
		Семінарське заняття	доповіді студентів		Передивитись презентацію лекції, опрацювати рекомендовану літературу. Підготувати відповіді на семінарське заняття Виконати завдання до самостійної роботи Підготувати презентацію індивідуального завдання	2 акад. год.	-

3	<p>Тема 3. Входження українських земель до складу Литовського князівства та їх правове становище. Характеристика права на українських землях кінця XIV – середини XVI ст. та його кодифікація у Великому князівстві Литовському</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Правові основи входження українських земель до складу Литовського князівства. 2. Характеристика суспільного та державного ладу Великого князівства Литовського. 3. Кревська унія 1385 р.: причини укладення, зміст і наслідки для правового становища українського народу. 4. Городельська унія (привілей) 1413 р.: причини укладення, зміст і наслідки. 5. Джерела права на українських землях кінця XIV – середини XVI ст. 	Лекція	Текст лекції, наукова література, інформаційні ресурси	1-7; 10; 12	Опрацювати рекомендовану літературу	2 акад. год.	2 акад. год.
4	<p>Тема 4. Судова система та судочинство на українських землях Великого князівства Литовського кінця XIV – XVI ст.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Загальна характеристика судової системи, яка складалась в українських землях з кінця XIV – XV ст.ст. 2. Центральні судові органи, їх склад та повноваження. 3. Місцеві суди до судової реформи 1564 р.: а) копний суд; б) замковий суд. 4. Суди в містах з Магдебурзьким правом. 5. Причини та наслідки судової реформи 1564-1566 рр. у Великому князівстві Литовському. 6. Загальні риси судового процесу, судові докази, їх види. 	Лекція	Текст лекції, наукова література, інформаційні ресурси	1-7; 10; 12; 15	Опрацювати рекомендовану літературу.	2 акад. год.	-
		Семінарське заняття	доповіді студентів		Передивитись презентацію лекції, опрацювати рекомендовану літературу. Підготувати відповіді на семінарське заняття Виконати завдання до самостійної роботи Підготувати презентацію індивідуального завдання	2 акад. год.	-

<p>5</p> <p>Тема 5. Правове становище українських земель у складі Речі Посполитої. Право на українських землях др. пол. XVI – середини XVII ст.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Земельна реформа Сигізмунда II Августа – «Устава на волоки» 1557 р., її значення для населення українських земель. 2. Підготовка і підписання Люблінської унії 1569 р. та її наслідки. 3. Характеристика державного ладу Речі Посполитої, органів центральної влади. 4. Прийняття «Артикулів Генріха Валуа» Правове становище українських земель у складі Речі Посполитої і адміністративна влада на місцях. 5. Укладення Берестейської церковної унії 1596 р., її ратифікація та наслідки. 	<p>Лекція</p>	<p>Текст лекції, наукова література, інформаційні ресурси</p>	<p>1-7; 12; 15</p>	<p>Опрацювати рекомендовану літературу</p>	<p>2 акад. год.</p>	<p>2 акад. год.</p>
<p>6</p> <p>Тема 6. Виникнення та розвиток українського козацтва. Запорізька Січ, органи самоврядування козацтва, судова система і право. Визвольна війна українського народу 1648 – 1654 рр. під проводом Б. Хмельницького.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Передумови і причини Визвольної війни 1648-1657 рр.; особливості її періодизації. 2. Центральні та місцеві органи влади і управління в Україні-Гетьманщині. 3. Зборівський мирний договір – черговий етап в історії української державності. 4. Держела права на території України-Гетьманщини в роки Визвольної війни. 5. Білоцерківський мирний договір і його наслідки. <p>робка та затвердження Березневих статей 1654 р.: їх аналіз і</p>	<p>Лекція</p>	<p>Текст лекції, наукова література, інформаційні ресурси</p>	<p>1-7; 9; 14</p>	<p>Опрацювати рекомендовану літературу</p>	<p>2 акад. год.</p>	<p>2 акад. год.</p>
<p>6</p> <p>Тема 6. Виникнення та розвиток українського козацтва. Запорізька Січ, органи самоврядування козацтва, судова система і право. Визвольна війна українського народу 1648 – 1654 рр. під проводом Б. Хмельницького.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Передумови і причини Визвольної війни 1648-1657 рр.; особливості її періодизації. 2. Центральні та місцеві органи влади і управління в Україні-Гетьманщині. 3. Зборівський мирний договір – черговий етап в історії української державності. 4. Держела права на території України-Гетьманщини в роки Визвольної війни. 5. Білоцерківський мирний договір і його наслідки. <p>робка та затвердження Березневих статей 1654 р.: їх аналіз і</p>	<p>Семінарське заняття</p>	<p>доповіді студентів</p>	<p>1-7; 9; 14</p>	<p>Передивитись презентацію лекції, опрацювати рекомендовану літературу. Підготувати відповіді на семінарське заняття</p>	<p>2 акад. год.</p>	<p>2 акад. год.</p>
<p>6</p> <p>Тема 6. Виникнення та розвиток українського козацтва. Запорізька Січ, органи самоврядування козацтва, судова система і право. Визвольна війна українського народу 1648 – 1654 рр. під проводом Б. Хмельницького.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Передумови і причини Визвольної війни 1648-1657 рр.; особливості її періодизації. 2. Центральні та місцеві органи влади і управління в Україні-Гетьманщині. 3. Зборівський мирний договір – черговий етап в історії української державності. 4. Держела права на території України-Гетьманщини в роки Визвольної війни. 5. Білоцерківський мирний договір і його наслідки. <p>робка та затвердження Березневих статей 1654 р.: їх аналіз і</p>	<p>Семінарське заняття</p>	<p>доповіді студентів</p>	<p>1-7; 9; 14</p>	<p>Передивитись презентацію лекції, опрацювати рекомендовану літературу. Підготувати відповіді на семінарське заняття</p>	<p>2 акад. год.</p>	<p>2 акад. год.</p>

				Підготувати презентацію індивідуального завдання (реферат)		
--	--	--	--	--	--	--

9	Тема 11. Держава і право Української Народної Республіки доби Директорії 1. Встановлення влади Директорії. Універсал Директорії «другої» УНР. 2. Органи державної влади УНР доби Директорії. 3. Правоохоронні органи «другої» УНР. 4. Законодавча діяльність Директорії. 5. Причини поразки української національної революції.	Лекція	Текст лекції, наукова література, інформаційні ресурси	1-6; 16; 20; 21	Опрацювати рекомендовану літературу	2 акад. год.	-
		Семінарське заняття	доповіді студентів		Передивитись презентацію лекції, опрацювати рекомендовану літературу. Підготувати відповіді на семінарське заняття. Виконати завдання до самостійної роботи	2 акад. год.	-
10	Тема 12. Формування радянської державності в Україні. Держава і право Радянської України (1917 – 1945 рр.) 1. I та II Всеукраїнські з'їзди Рад та їх рішення. Конституція УСРР 1919 р. Система органів влади УСРР 2. Загальна характеристика кримінального, цивільного, сімейного та трудового права в УСРР. Суд і судочинство в УСРР. 3. Конституція УСРР 1929 р. її зміст та загальна характеристика. 4. Система органів державної влади та управління УРСР, їх компетенція за Конституцією 1937 р. 5. Правоохоронні органи і посилення ролі позасудових репресивних органів.	Лекція	Текст лекції, наукова література, інформаційні ресурси	1-6; 15; 17; 18; 20; 21	Опрацювати рекомендовану літературу.	2 акад. год.	-
		Семінарське заняття	доповіді студентів		Передивитись презентацію лекції, опрацювати рекомендовану літературу. Підготувати відповіді на семінарське заняття. Виконати завдання до самостійної роботи	2 акад. год.	-

<p>6. Радянсько-німецький пакт про ненапад: причини укладення, його змістовна характеристика і значення. Об'єднання західноукраїнських земель з УРСР: причини і наслідки.</p>				<p>Підготувати презентацію індивідуального завдання (реферат)</p>	
<p>11 Тема 13. Держава і право УРСР у перші повоєнні роки та доби відлиги (1946-1964 рр.). 1. Процес відбудови УРСР, зміни в законодавстві. Посилення кризових явищ в УРСР у 1946 – 1947 р. 2. Посилення боротьби з «українським буржуазним націоналізмом», Жданівські «ідеологічні чистки» в Україні (справи української інтелігенції). Операція «Вісла». 3. XX з'їзд КПРС 1956 р та, причини запровадження політики «відлиги» в СРСР її сутність і наслідки. 4. Реформування права, та зміни в роботі правоохоронних органів УРСР. 5. Посилення репресій в УРСР проти духовенства. 6. Підсумкова характеристика політики «відлиги» в УРСР та її особливості.</p>	<p>Лекція</p>	<p>Текст лекції, наукова література, інформаційні ресурси</p>	<p>1-6; 15; 17; 18; 20; 21</p>	<p>Опрацювати рекомендовану літературу</p>	<p>2 акад. год.</p>
<p>12 Тема 14. Держава і право України з середини 1960-х років та доби «перебудови» (1965-1991 рр.) 1. Загальний історичний огляд. Державний лад. Судова система і інші правоохоронні органи. 2. Конституція УРСР 1978р. 3. Позачерговий Пленум ЦК КПРС 11 березня 1985 р. та обрання М. Горбачова Генеральним секретарем ЦК КПРС. 4. Запровадження політики «перебудови» в СРСР, її сутність, мета та наслідки. 5. Початок політики роззброєння та кооперативний рух в УРСР. 6. Реформування права.</p>	<p>Лекція</p>	<p>Текст лекції, наукова література, інформаційні ресурси</p>	<p>1-6; 15; 17; 18; 20; 21</p>	<p>Опрацювати рекомендовану літературу. Підготувати відповіді на семінарське заняття Виконати завдання до самостійної роботи Підготувати презентацію</p>	<p>2 акад. год.</p>

«незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни» F – від 0 до 34 балів. Студент не володіє навчальним матеріалом. Підсумкова (загальна оцінка) курсу навчальної дисципліни є сумою рейтингових оцінок (балів), одержаних за окремі оцінювані форми роботи (модульний контроль); оцінка (бали) за виконання практичних індивідуальних завдань Підсумкова оцінка виставляється після повного вивчення навчальної дисципліни, яка виводиться як сума проміжних оцінок за усіма видами робіт, зазначених у таблиці нижче.

КРИТЕРІЙ ОЦІНЮВАННЯ ПОТОЧНОЇ, САМОСТІЙНОЇ ТА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ З ПІДСУМКОВИМ КОНТРОЛЕМ У ФОРМІ ЗАЛІКУ / ІСПИТУ

Денна форма навчання

Види роботи	Планові терміни виконання	Форми контролю та звітності	Максимальна кількість балів
Систематичність і актиiveness роботи на семінарських (практичних) заняттях			
1. Обов'язкові			
1.1. Підготовка до семінарських (практичних) занять	Відповідно до робочої програми та розкладу занять	Перевірка обсягу та якості засвоєного матеріалу під час семінарських (практичних) занять	30
Виконання модульних завдань			
1.2. Підготовка до модульного контролю знань	-//-	Перевірка правильності виконання модульних завдань	10
Виконання завдань для самостійного опрацювання			
1.3. Підготовка програмного матеріалу (тем, питань), що виносяться на самостійне вивчення	-//-	Розгляд відповідного матеріалу під час аудиторних занять або ІКР ¹ , перевірка конспектів навчальних текстів тощо	10
Разом балів за обов'язкові види РС			
II. Вибіркові			
Виконання індивідуальних завдань (науково-дослідна робота студента)			
2.1. Підготовка реферату (есе) за заданою тематикою	Відповідно до графіку ІКР	Обговорення (захист) матеріалів реферату (есе) під час ІКР	10
2.2. Аналітичний (критичний) огляд наукових публікацій, судової практики тощо	-//-	Перевірка та обговорення результатів проведеної роботи під час ІКР	10
2.3. Інші види індивідуальних завдань, в т.ч.	-//-	Обговорення результатів проведеної роботи під час	10

¹ Індивідуально-консультаційна робота викладача зі студентами

підготовка наукових публікацій, участь у роботі круглих столів, конференцій тощо.	аудиторних занять або ІКР, наукових конференцій та круглих столів.	30
Разом балів за вибіркові види РС		
III. Підсумковий контроль		
іспит		
Всього балів за РС		50
		100

<i>Заочна форма навчання</i>			
Види самостійної роботи	Планові терміни виконання	Форми контролю та звітності	Максимальна кількість балів
I. Обов'язкові			
<i>Систематичність і активність роботи під час аудиторних занять</i>			
1.1. Підготовка до аудиторних занять	Відповідно до розкладу	Перевірка обсягу та якості засвоєного матеріалу під час аудиторних занять	10
<i>За виконання модульних (контрольних) завдань</i>			
1.2. Підготовка до модульного контролю знань	-//-	Перевірка правильності виконання модульних завдань	10
<i>Виконання завдань для самостійного опрацювання</i>			
1.3. Підготовка програмного матеріалу (тем, питань), що виноситься на самостійне вивчення	-//-	Розгляд відповідного матеріалу під час аудиторних занять або ІКР ² , перевірка концептів навчальних текстів тощо	30
Разом балів за обов'язкові види СРС			
II. Вибіркові			
<i>Виконання індивідуальних завдань (науково-дослідна робота студента)</i>			
2.1. Підготовка реферату (есе) за заданою тематикою	Відповідно до графіку ІКР	Обговорення (захист) матеріалів реферату (есе) під час ІКР	10
2.2. Аналітичний (критичний) огляд наукових публікацій, судової практики тощо	-//-	Перевірка та обговорення результатів проведеної роботи під час ІКР	10
2.3. Інші види індивідуальних завдань, в т.ч. підготовка наукових публікацій, участь у роботі круглих столів, конференцій тощо.	-//-	Обговорення результатів проведеної роботи під час ІКР, наукових конференцій та круглих столів.	30

² Індивідуально-консультативна робота викладача зі студентами

III. Підсумковий контроль іспит	
Всього балів за РС	
50	
50	
100	

II. Рекомендована література

Основна

1. Історія держави і права України : підручник / В. Д. Гончаренко, В. М. Єрмолаєв, В. О. Румянцев та ін.; за ред. В. Д. Гончаренка. Х. : Право, 2013. 704 с.
2. Історія держави і права України. / За ред. А. С. Чайковського. – К., 2004.
3. Музиченко П. П. Історія держави і права України. – К., 2004.
4. Музиченко П. П., Долматова Н. І., Крестовська Н. М. Практикум з історії держави і права України: Навч. посіб. К.: Вікар, 2002.
5. Музиченко П. П., Долматова Н. І. Історія держави і права України в питаннях та відповідях. – Харків, 2007.
6. *Хрестоматія з історії держави і права України*: У 2 т./ За ред. В. Гончаренка. К., 2000.

Додаткова (до «Історія держави і права України» ЧІІ)

7. Аракелян М. Р., Музиченко П. П., Єфремова Н. В. Історія суду і судочинства в Україні. Одеса: Фенікс, 2010.
8. Бойко І. Й. Держава і право Гетьманщини. Львів : Вид. Світ, 2000.
9. Гуржій О. Українська козацька держава в другій половині XVII – XVIII ст.: кордони, населення, право. К., 1996.
10. Кульчицький В. С., Тицик Б. Й. Історія держави і права України. К.: «Ін Юре», 2007.
11. Права, за якими судиться малоросійський народ / за ред. Ю. Шемшученка. К., 1997.
12. Статuti Великого князівства Литовського / За ред. С. Кіслюва, П. Музиченка. А. Паницька: У 3 т. Одеса, 2002 – 2004.
13. Універсали українських гетьманів від Івана Виговського до Івана Самойловича (1657 – 1687) / за упорядкуванням І. Бутяча, В. Ринсевича, І. Тесленко. К.–Львів : НТШ, 2004.
14. *Універсали Б. Хмельницького 1648–1657* / за ред. В. А. Смоля. К., 1998.
15. *Єфремова Н. В.* Введение в украинское право. Одесса, 2009. «Юридична література». / Под ред. Кивалова С. В., Оборотова Ю. Н. Глава 1, розділы 1.2. Характерные черты права УНР. ЦР, Гетьманат и Директория
16. *Єфремова Н., Тицик Б., Марчук В.* Суд та судочинство в Українській Народній Республіці, Українській Державі, Західноукраїнській Народній Республіці та УНР часів Директорії (1917 – 1920 рр.). Одеса–Львів, 2007.
17. *Іванов В.* Історія держави і права України. К.: Атіка, 2007.
18. *Кульчицький В. С., Тицик Б. Й.* Історія держави і права України. К.: «Ін Юре», 2007.
19. *Мироненко О. М., Бенцько О. П.* Правоохоронні органи Центральної Ради (березень 1917 – квітень 1918). К., 1993.

20. Терлюк І. Я. Історія Держави і права України. К.: Атіка, 2011.
21. Українське державотворення. Словник-довідник. / За заг. ред. О. Мироненка. К., 1997.

Розробник:

к.ю.н., доцент кафедри державно-правових дисциплін

_____ Н.В. Атаманова